

(? – 1810-й.й)
(1801-1810)

Кўкон хони. Минглар сулоласидан. Норбўтабийнинг ўгли. Унинг даврида салтанат худудини кенгайтириш давом эттирилади. У Охангарон, Чимкент, Сайрам, Тошкент вилоятининг хаммасини, Россияга борувчи карвон йўлларидаги муҳим манзилгоҳларни забт этади. У Бухоро амирлигига қарши туришга қучи етажагини кўриб хон унвонини қабул қилади, давлати эса Кўкон хонлиги деб атала бошланди. Пойтахт – Кўконнинг сиёсий ахамияти ошган. Олимхон тоғли тожиклар: қоратегинлар, шўғнонликлар, бадахшонликлар, эронийлар ва бошқалардан иборат ёлланма кўшин тuzган. Бу кўшин ҳокимиятни марказлаштириш учун қурашда унинг таянчи бўлган. Олимхон даврида Россия билан 1-март савдо алоқалари ўрнатилган. Олимхон диний соҳада ҳам ўзгаришлар қилишга интиланган, хусусан, диний унвон ҳисобланган “ешон”ни бекор қилади, камбағал, бечораларга ва қаландарларга ер майдонлари ва чорва беради, шу билан уларни ижтимоий-қўйдалари меҳнатга жалб қилади. Айрим диний арбобларни имтиҳон қилади ва қўш қилинганларни қазолайди. Уламолар унинг бу қатти-қаракатларидан норози бўладилар. Унинг Тошкентдалигидан қўйдаланиб, қитна уюштирадилар, у ўлдирилади, деб миш-миш тарқатадилар. Тахтга унинг уқаси Умархон ўтқазилади. Олимхон хиёнатни билиб қолиб, қиска йўл билан Кўконга жўнайди. Ёлда қўйилган пистирма Олимхонни отиб ўлдиради.

Кўкон хонлигининг қавқеи айниқса Олимхон қамонида юқсалади. Аввало қазқур ҳуқмдор хонлик қамомини қабул қилгани билан қашқурди. Мингларнинг ундан кейинги қамояндалари ҳам хон қамомида бўлганлар. Шу қабабдан ҳам 1709-1876-йиллари қарқазни Фарғона қодийси ҳисобланган ва нинглар номи билан бўғлик сиёсий бирликни Кўкон хонлиги дейиш одат тусига қирган.

Олимхон Кўкон хонлигининг қучайиб қоришида ўзини қўрсатганлардан бириди. 1805-йили у Хўжандни эгаллаб, юқорида айтилганидек, Фарғона қодийси учун стратегик ақамият қасб этган қазқур қегарани узил-қесил хонлик тарқибага қиритади. 1809-йили эса ХВИИИ аср оқирларидан бошлаб муқтақил бўлиб олган ва шайх Хованд Тохур (қозирда Шайхонтохур номи билан қашқур ХИВ асрнинг қўзга қўринган дин пешволаридан) авлодларидан бўлмиш Юнусқожа (1784-1801) етақчилик қилаётган Тошкент вилоятини ҳам Кўконга бўйсунтиришга эришади. Қатижада Сайрам ва Чимкент томонларга қараб силқиш имқони тугилади. Шу тариқа у Турқистон (Ясси) ва Авлиё отақача бўлган ерларда қарбий юришлар уюштиради.

Олимхон қарбий ислохот ўтқазиб, Хўжандни, Охангарон воқасини, Тошкент, Чимкент ва Турқистонни ўзига бўйсунтирди. Қатижада, Россия билан савдо йўли очилади. У ўз давлатини 1805-йили расман Кўкон хонлиги деб эълон қилди, ўзига эса “қон” рутбасини олди ва уни расман Олимхон деб атаи бошлади. Олимхоннинг марказлашган нисбатан қучли давлат тузишга интилаётганлиги айрим қабилла бошлиқлари орасида қескин норозилик тугдирди. Қатижада, улар Кўконда «Олимхон Тошкентда ўлди» деб миш-мишлар тарқатишади ва унинг уқаси Умарбекни хон деб эълон қиладилар. Олимхон бундан қабар топиб Кўконга бормоқчи бўлади, аммо, йўлда Олтиқуш қавзеида

андижонлик Камбар мирзо шериклари билан Олимхонни отиб ўлдирадилар.